

فرهنگ درختان و درختچه‌های دارویی

و معطر بومی ایران

www.ketab.ir

مؤلفین:

دکتر غلامرضا زارعی

(هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد)

مهندس علیرضا صادقی

(کارشناس ارشد زراعت دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد)

سرشناسه	: زارعی، غلامرضا، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ درختان و درختچه های دارویی معطر بومی ایران / مولفین غلامرضا زارعی، علیرضا صادقی.
مشخصات نشر	: میبد: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد میبد، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۱۱۰ ص.
شابک	: ۸-۴۹۵۴-۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: گیاهان دارویی - - ایران
موضوع	: Medician Plants - - Iran
موضوع	: گیاهان معطر - - ایران
موضوع	: Aromatic Plants - - Iran
شناسه افزوده	: صادقی، علیرضا، ۱۳۵۷ تیر -
رده بندی کنگره	: R۴ ۱۸۰ / ز ۲ ف ۴ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۶۱۵ / ۳۲ - ۱۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۰۳۰۴۸
شماره مجوز	: ۱۷-۹۶:

فرهنگ درختان و درختچه های دارویی و معطر بومی ایران

مولفین: دکتر غلامرضا زارعی - مهندس علیرضا صادقی

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد

ناظر چاپ: سعید فلاح

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۸-۴۹۵۴-۱۰-۹۶۴-۹۷۸

حق چاپ برای مؤلف محفوظ.

فهرست مطالب

۱۶	پیشگفتار:
۱۷	مقدمه
۲۰	Aceraceae تیره افرا
۲۰	افرای چناری
۲۰	Amaranthaceae تیره تاج خروس
۲۰	پشموک
۲۰	Anacardiaceae تیره پسته
۲۱	درخت پر
۲۱	بنه کردستانی، کلخند
۲۱	بنه، چاتلانقوش
۲۱	خینجوک
۲۲	پسته
۲۲	درخت سماق
۲۲	Apocynaceae تیره خرزهره
۲۲	کیش، خرزهره
۲۲	خرزهره
۲۳	اشورک، گیش یرگ
۲۳	قیطانی
۲۳	Aquifoliaceae تیره خاس
۲۳	خاس
۲۴	Araliaceae تیره دار دوست، تیره عشقه
۲۴	عشقه، پایتال
۲۴	Asclepiadaceae تیره استبرق
۲۴	استبرق، غلبلب، خرک
۲۴	شهر، نابادامی، هیب، پچیلوک
۲۴	دوهانی

- ۲۵..... موبر، لباسیر.....
- ۲۵..... گیشدر پیچ، کتوس.....
- ۲۵..... گیشدر.....
- ۲۵..... **Avicenniaceae** تیره حرا.....
- ۲۵..... حرا، تمر.....
- ۲۶..... **Berberidaceae** تیره زرشک.....
- ۲۶..... زرشک زرافشانی.....
- ۲۶..... زرشک خراسانی.....
- ۲۶..... زرشک راسخوشه.....
- ۲۶..... زرشک.....
- ۲۷..... **Betulaceae** تیره توسکا، ه غان.....
- ۲۷..... توسکای قشلاقی.....
- ۲۷..... توسکای بیلاقی.....
- ۲۷..... توس، غان.....
- ۲۷..... **Bigoniaceae** تیره جوالدوزک، تیره انار شیطان.....
- ۲۷..... انار شیطان، سینگ، پوپوک.....
- ۲۸..... **Boraginaceae** تیره گل گاوزبان.....
- ۲۸..... سه پستان، سرپستان.....
- ۲۸..... **Buxaceae** تیره شمشاد خزری.....
- ۲۸..... شمشاد خزری، شمشاد جنگلی.....
- ۲۸..... **Caesalpiniaceae** تیره ارغوان، تیره سنا.....
- ۲۸..... دزدگیر، بوت کش، تخم شیطان.....
- ۲۹..... سنای مکی، سناکوری، کروسه، دیدیوال.....
- ۲۹..... خرنوب.....
- ۲۹..... ارغوان.....
- ۲۹..... درمان عقرب، درخت بابل.....
- ۳۰..... **Capparidaceae** تیره علف مار، تیره کور.....
- ۳۰..... بریسی.....
- ۳۰..... کور گوشتی، کور آویزریلا.....

۳۰	کلیر.....
۳۰	کُور، کُبر، لگجی.....
۳۱	تیره پیچ امین الدوله، تیره اقطی Capprifoliaceae.....
۳۱	شن.....
۳۱	آقطی سیاه.....
۳۱	هفت کول.....
۳۲	تیره اسفناج Chenopodiaceae.....
۳۲	ترات.....
۳۲	شور درختی.....
۳۲	اشنان.....
۳۲	سیاه شور.....
۳۳	تیره آفتابگردان، تیره کسنه، تیره مرکب Compositae.....
۳۳	کرقیچ بیابانی.....
۳۳	کرقیچ.....
۳۳	ریش پهن کوهستانی.....
۳۳	ریش پهن، منگری.....
۳۴	ریش پهن منقاری.....
۳۴	بنفش معطر.....
۳۴	بنفش درختچه ای.....
۳۴	تیره پیچک صحرانی Convolvulaceae.....
۳۴	پیچک خاردار.....
۳۵	تیره زغال اخته، تیره ال Cornaceae.....
۳۵	سیاه ال.....
۳۵	زغال اخته، شفت.....
۳۵	آل قرمز.....
۳۵	تیره ممرز، تیره فندق Corylaceae.....
۳۵	ممرز.....
۳۶	فندق.....
۳۶	تیره سرو Cupressaceae.....

۳۶.....	سرو.....
۳۶.....	پیرو، آریس.....
۳۶.....	اُرس.....
۳۷.....	اُرس معطر.....
۳۷.....	مای مرز، ابهل.....
۳۷.....	نوش، سرو طبری، سرو خمرهای، سور.....
۳۷.....	تیره کلهو، تیره خرمندی Ebenaceae
۳۷.....	کلهو، خرمندی، ارب.....
۳۸.....	تیره سنج Elaeagnaceae
۳۸.....	سنجد.....
۳۸.....	سنجد تلخ.....
۳۸.....	تیره ارمک Euphorbiaceae
۳۸.....	ریش بز، ارمک، هوم.....
۳۹.....	ارمک رونده.....
۳۹.....	ارمک میانه.....
۳۹.....	هوم، هوما.....
۳۹.....	ارمک، ریش بز.....
۴۰.....	ارمک گوشتی، ارمک نقره ای.....
۴۰.....	ارمک بیابانی، ارمک آسیای مرکزی.....
۴۰.....	تیره خلنگ Ericaceae
۴۰.....	سیاه گیل، قره قاط.....
۴۰.....	تیره فرقیون، تیره شیرسگ Euphorbiaceae
۴۰.....	پرخ، فرقیون درختچه ای.....
۴۱.....	کرچک.....
۴۱.....	تیره بلوط، تیره راش Fagaceae
۴۱.....	شاه بلوط.....
۴۱.....	راش.....
۴۱.....	بلوط ایرانی، برودار.....
۴۲.....	بلند مازو.....

۴۲		مازوج، بلوط حلبی، دارمازو، جفت
۴۲		یوول، بلوط لبنانی
۴۲		اوری
۴۲		بلوط دمگل دار
۴۳		Grossulariaceae تیره انگور، تیره انگور فرنگی
۴۳		گالش انگور خراسانی
۴۳		گالش انگور شرقی
۴۳		گالش انگور
۴۳		Hypericaceae تیره گل راعی
۴۳		متامتی، گل راعی درختچه‌ای
۴۴		Ulmaceae تیره گردو
۴۴		گردو
۴۴		لرک
۴۴		Lamiaceae تیره نعنا
۴۴		گل اروانه
۴۵		کاسه گل سفید
۴۵		کاسه گل کازرونی
۴۵		کاسه گل، گلدر
۴۶		اویشن شیرازی، ازگند
۴۶		مورخوش
۴۷		Liliaceae تیره لاله، تیره سوسن
۴۷		کوله خاس
۴۷		ازملک
۴۷		Loranthaceae تیره موخور
۴۷		چشم‌بلبلی، موخور
۴۷		چشم‌بلبلی، کشمش کولی
۴۸		دارواش
۴۸		Malvaceae تیره پنیرک، تیره ختمی
۴۸		برگ‌نمدی درختچه‌ای، گندکف

۴۸.....	برگ‌نمدی.....
۴۹.....	برگ‌نمدی مصری، توتر.....
۴۹.....	بنیرک هندی.....
۴۹.....	تیره زامور، تیره ایشک Menispermaceae
۴۹.....	زامور، ایشک.....
۴۹.....	تیره کهور Mimosaceae
۴۹.....	چگرد.....
۵۰.....	مُشک، دخت منبر، باور.....
۵۰.....	کِرت چش سلم، صمغ عربی.....
۵۰.....	تج، مغیل، کُبر.....
۵۰.....	آکاسیای چتر.....
۵۰.....	شب‌خسب.....
۵۱.....	برهان.....
۵۱.....	کهور.....
۵۱.....	کهورک، جنجک.....
۵۲.....	تیره توت Moraceae
۵۲.....	لول، لور، مکر زن.....
۵۲.....	انجیر خوراکی.....
۵۲.....	انجیر وحشی.....
۵۲.....	توت سفید، توت هراتی.....
۵۳.....	شاه‌توت.....
۵۳.....	تیره گز روغنی Moringaceae
۵۳.....	گز روغنی، گازرخ.....
۵۳.....	تیره مورد Myrtaceae
۵۳.....	مورد.....
۵۴.....	تیره زیتون Oleaceae
۵۴.....	ون.....
۵۴.....	یاسمن زرد.....
۵۴.....	یاسمن پاکوتاه، رازقی پاکوتاه.....

۵۴	یاسمن سفید، یاسمن جنگلی، یاس سفید
۵۵	برگ نو، مندارچه
۵۵	زیتون
۵۵	یاس بنفش ایرانی
۵۵	Palmaceae تیره خرما
۵۵	داز، نخل ایرانی
۵۵	خرما
۵۶	Papilionaceae تیره نخود، تیره حبوبات، تیره پروانه‌آسیان
۵۶	قره‌تاج
۵۶	گون
۵۸	شیشم، جکه
۵۸	رنگین زرد
۵۸	نیل خوشه‌ای، سگاری، شمل
۵۹	خارخر
۵۹	تلخ بیابان باغی، تلخ بیان درختچه‌ای
۵۹	اسپرس درختی نقره‌ای
۵۹	نیلکی
۶۰	Platanaceae تیره چنار
۶۰	چنار
۶۰	Polygonaceae تیره علف هفت‌بند
۶۰	اسکنبیل هفت‌بندی
۶۰	پرند
۶۱	Punicaceae تیره انار
۶۱	انار
۶۱	Ranunculaceae تیره آلاله
۶۱	کلماتیس معطر، کلماتیس اروپایی
۶۱	کلماتیس سفید
۶۱	کلماتیس ارغوانی
۶۲	Resedaceae تیره ورث

۶۲	شمع بیابانی.....
۶۲	تیره کنار، تیره عناب Rhamnaceae.....
۶۲	سیاه توسه.....
۶۲	سیاه تلو.....
۶۲	سیاه تنگرس طبی، اشنگور.....
۶۳	عناب.....
۶۳	رملیک.....
۶۳	کنار، سد.....
۶۴	تیره پندا Rhizophoraceae.....
۶۴	چندل.....
۶۴	تیره گل سرخ Rosaceae.....
۶۴	بادام تلخ، بادام شیرین.....
۶۴	بادام عاجی، بادام خاکستری.....
۶۵	بادام کرمانی، بادام برگ سبزی.....
۶۵	بادام شیرازی، بادام کبود.....
۶۵	تنگرس، بادام خارآلود.....
۶۵	بادام شرقی، بخورک.....
۶۵	بادام کوهی، ارژن.....
۶۶	گیلاس، آلوکک.....
۶۶	محلّب.....
۶۶	آلبالوی دانه ریز، راناس.....
۶۶	آلبالو.....
۶۷	شیرخشت کرمانی.....
۶۷	شیرخشت لرستانی.....
۶۷	شیرخشت؛ سیاه چوب.....
۶۷	شیرخشت سکه ای.....
۶۷	شیرخشت شیرازی، شیرخشت ایرانی.....
۶۸	زالزالک زرد، کیالک.....
۶۸	سیاه ولیک.....

۶۸.....	سرخه ولیک، زالزالک برگ‌رینز.....
۶۸.....	زالزالک گرجی.....
۶۹.....	به، شال به، به جنگلی.....
۶۹.....	جل، غار گیلانی.....
۶۹.....	سیب.....
۶۹.....	ازگیل.....
۶۹.....	هلو، شلیل، شفت‌آلو.....
۷۰.....	آلوچه.....
۷۰.....	آلو.....
۷۰.....	گوجه وحشی، هلاله.....
۷۰.....	گل‌ابی گرگانی، تلکا.....
۷۰.....	گل‌ابی.....
۷۱.....	گل‌ابی بی‌کرک، آنچوچک.....
۷۱.....	رز سفید.....
۷۱.....	رز سهندی.....
۷۲.....	نسترن وحشی، گل سگ.....
۷۲.....	گل محمدی.....
۷۲.....	رز ایلامی، نسترن کوهی.....
۷۲.....	نسترن زرد، رز معطر.....
۷۳.....	رز زرد.....
۷۳.....	رز قفقازی.....
۷۳.....	نسترن شیرازی، رز عنبر.....
۷۳.....	رز شرقی، رز پاکوتاه.....
۷۴.....	رز ایرانی، وَرک.....
۷۴.....	رز روباهی، رز خار‌آلود، مشکجه.....
۷۴.....	رز گرد‌آلود.....
۷۴.....	دیو آبالو، بارانک خاکستری.....
۷۴.....	تیس، بارانک برگ‌شانه‌ای.....
۷۵.....	بارانک برگ‌شانه‌ای، تیس.....

- ۷۵..... بارانک
- ۷۵..... Rubiaceae تیره روناس
- ۷۵..... کارتوس
- ۷۵..... Salicaceae تیره بید
- ۷۶..... سفیدار، سفیدار
- ۷۶..... شالک، تبریزی
- ۷۶..... زرد بید
- ۷۶..... بیدمشک
- ۷۷..... بید سفید
- ۷۷..... سیاه بید، فکا، بد سرنج، بد خشت
- ۷۷..... سزخ بید، بید قزم، بد البرزی
- ۷۷..... Salvadoraceae تیره درخت مسواک
- ۷۷..... بیر، توج
- ۷۸..... درخت مسواک، چوج
- ۷۸..... Sapindaceae تیره ناترک
- ۷۸..... ناترک
- ۷۸..... Solanaceae تیره سیب زمینی
- ۷۸..... دیو خار
- ۷۸..... دیو خار مجاری، گرگ تیغ
- ۷۹..... دهیر، دیو خار گرمسیری، زیروک، سریم
- ۷۹..... تاج ریزی ایرانی، تاج ریزی پیچ
- ۷۹..... پنیر باد، مایه پنیر
- ۷۹..... کاکنج، گیلان زمستانی، پنیر باد خواب آور
- ۸۰..... Tamaricaceae تیره گز
- ۸۰..... شیشمان، شبه گز
- ۸۰..... گز شاهی، کور گز، شور گز، باهو گز
- ۸۰..... سنگر، گز دو پایه
- ۸۰..... گز عمانی
- ۸۱..... گز گل سرخی

۸۱	Taxaceae تیره سرخدار
۸۱	سرخدار
۸۱	Thymelaeaceae تیره برگ‌بویی، مازیون
۸۱	مازیون، هفت برگ
۸۱	تورید، الف، برگ بوئی
۸۲	سیاه‌گینه
۸۲	Tiliaceae تیره زیرفون، نرمدار
۸۲	پوترو آسیایی
۸۲	پوترو
۸۳	پوترو فندق، پورو گواتری
۸۳	نرمدار، نم‌دار، زیرفون، زیرفون
۸۳	Ulmaceae تیره نارون
۸۳	داغداغان
۸۳	ملج
۸۴	اوجا
۸۴	درخت آزاد
۸۴	Umbelliferae تیره چتریان
۸۴	سگ‌دندان بشاگردی
۸۴	Verbenaceae تیره شاه‌پسند
۸۴	پنج انگشت
۸۵	بنگرو، بنگه، درخت پاکدامنی
۸۵	پنج انگشت هندی، دست مریم
۸۵	Vitaceae تیره انگور
۸۵	انگور وحشی
۸۵	انگور
۸۷	تصاویر
۱۰۷	فهرست منابع

پیشگفتار:

پژوهش برای دستیابی به اطلاعات پایه در شناخت منابع گیاهان دارویی ایران، از اهداف مهم و آرزوهایم در هنگام ورود به دانشگاه (۱۳۷۷) بود. در زمینه با گیاهان دارویی مورد استفاده در ایران منابع متعددی به زبان فارسی نوشته شده است که می‌توان به کتاب گیاهان دارویی تالیف دکتر علی زرگری و کتاب شناخت گیاهان دارویی و معطر ایران تالیف دکتر ولی‌الله مظفریان اشاره نمود. همچنین در زمینه با درختان و درختچه‌های ایران نیز منابع با ارزشی مانند کتاب جنگلها، درختان و درختچه‌های ایران تالیف دکتر حبیب‌الله ثابتی و کتاب درختان و درختچه‌های ایران تالیف دکتر ولی‌الله مظفریان وجود دارد. بر اساس اطلاعات موجود تاکنون در ایران قریب به ۹۹ تیره، ۳۲۹ جنس و ۹۵۶ گونه درخت و درختچه وجود دارد که از این تعداد حدود ۴۱۸ گونه آن در ردیف گونه‌های کاشته شده هستند.

معرفی و شناسایی گونه‌های درختی و درختچه دارویی یکی از ضروری‌ترین مسائل و تحقیقات بنیادی و زیربنایی در عرصه منابع طبیعی و محیط زیست است. با شناخت بخش اعظم ذخایر ژنتیکی دارویی کشور ضمن بهره‌برداری معقولانه از این ثروت ارزشمند شرایط برای توسعه پایدار این ژرم پلاسم گیاهی مهیا خواهد شد. استفاده از این ذخایر ژنتیکی به عنوان گنجینه‌ای گرانبها در دست بشر و در خدمت نیازهای و میباشد. با فراهم شدن سرمایه گذاری در بخش گیاهان دارویی کشورمان، سهم بررگی در صادرات محصولات گیاهان دارویی فراهم می‌گردد. این عناصر چوبی در گذشته در مناطق جنگلی و مراتع مشجر کشور بطور عمده برای تامین سوخت و رویشگاههای آنها برای تعلیف دام و توسعه زمین‌های کشاورزی روستاییان و محصولات فرعی آن برای طب سنتی مورد استفاده قرار می‌گرفته است. این روند از گذشته‌های دور تاکنون به تدریج موجب کاهش فراوانی و تنوع عناصر چوبی و محدود شدن زیستگاهها و محل زندگی آنها گردیده است.